

створення і функції визначаються купівлею і продажем, попитом і пропозицією. За своїм впливом на життя суспільства і людей мистецтво може розцінюватися як високе і низьке, прогресивне і реакційне, позитивне і негативне [1, с. 65].

Висновки. Естетичний розвиток особистості засобами мистецтва прийняте в педагогіці називати художнім вихованням. Звертаючись безпосередньо до творів мистецтва, воно потребує розвитку в людині вміння правильно сприймати явища краси. Виходячи з всього вище сказаного, можемо зауважити, що у роботі необхідно використовувати різні методи: метод спостереження, наочності, словесний, практичний, евристичний, частково-пошуковий, проблемно-мотиваційний, метод співтворчості, мотиваційний. Головне завдання декоративно-ужиткового мистецтва – зробити гарним речове середовище людини, її побут. Краса творів ужиткового мистецтва досягається завдяки декоративності, у якій разом з конкретними елементами поєднуються й абстрактні стилізовані образи та форми, джерела походження яких іноді залишаються невизначеними. У декоративному мистецтві художник будує зображення за допомогою пластики форм та кольорових співвідношень, поєднує різні за місцем і часом події, образи та елементи.

Література

1. Каган М. С. О прикладном искусстве / М.С. Каган. - Л.: Художник РСФСР, 1961. - 160 с.
2. Каган М. С. Человеческая деятельность: Опыт системного анализа / М.С. Каган. - М.: Искусство, 1974. - 132 с.
3. Новосельська А. Естетичне виховання у вальдорфській школі / А. Новосельська // Мистецтво та освіта. - 2002. - № 3. - С. 56-57.
4. Педагогічні ідеї Ушинського К.Д. – К. Вища школа, 1974. – 340 с.
5. Русова Софія. Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. // За ред. І. Коваленко. - К.: Либідь, 1997. - Кн. 1. - 272 с.
6. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості В.О.Сухомлинський // Вибрані твори: В 5 т. - К.: Рад. Школа, 1976. - Т.1. - 654 с.
7. Новосельська А. Естетичне виховання у вальдорфській школі / А. Новосельська // Мистецтво та освіта. - 2002. - № 3. - С. 56-57.

Л.В.Старовойт,
кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

РОЛЬ ЕСТЕТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА У ТВОРЧОМУ РОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Постановка проблеми. Усвідомлення загрози, яка криється в бездуховності, нікчемності інтересів, емоційній нерозвиненості молодих поколінь, повернуло систему освіти до загальнолюдських цінностей. Провідне місце у формуванні суспільного мислення належить вчителю. Його педагогічна діяльність має сприяти здійсненню важливих соціальних завдань, серед яких пріоритетним є формування сталої системи ціннісних координат майбутніх громадян України. Однак недостатній рівень професійної підготовки окремих учителів, прорахунки у формуванні їх духовної культури не дають їм можливість піднятися від ремісництва до творчої педагогічної праці, яка несе радість відкриття і творення, новизни і успіху.

Аналіз попередніх досліджень. У спадщині видатних діячів культури і освіти знаходимо чіткі методологічні підходи до розуміння естетики людської праці. Зокрема, Г.С.Сковорода вважав працю основою як фізичного, так і духовного життя, рушійною силою розвитку, джерелом усіх людських добродісностей [3]. К.Д.Ушинський підкреслював значення праці не лише у психічному розвитку людини, але й у розвитку її духовного світу

[5]. В.О.Сухомлинський стверджував, що стимулом до праці повинна бути не матеріальна зацікавленість, не матеріальна винагорода, а естетичне й етичне задоволення від результатів праці, які мають суспільну значущість [4].

Загальні засади трудового виховання висвітлені у роботах Д.Кучерюка, Б.Ліхачова, В.Озмітіна, Н.Хвостіна та ін. У питання теорії та методики трудового навчання школярів зробили вагомий внесок С.Батишев, А.Вихрущ, Р.Гуревич, В.Гусєв, П.Дмитренко, А.Дьомін, Є.Кулик, Г.Левченко, В.Мадзігон, Ю.Максимов, А.Малихін, В.Поляков, Л.Савка, В.Сидоренко, В.Тименко, Д.Тхоржевський, В.Харламенко, Н.Щетина, М.Янцур. Проблему естетики праці вивчали О.Єгоров, Л.Новікова, В.Попков, Ю.Соловйов, Д.Фукас, Є.Шимунек. Педагогічні основи трудового становлення і професійного самовизначення особистості розробляли О.Акімова, В.Андріяшин, О.Бугайов, Л.Георгінова, В.Семиченко, В.Слюсаренко, М.Тименко та інші.

Мета статті – розкрити роль естетичного потенціалу декоративно-ужиткового мистецтва у творчому розвитку студентської молоді.

Виклад основного матеріалу. Художня діяльність – цілеспрямована діяльність, у якій людина за допомогою певних засобів діє на природу, пристосовуючи її для задоволення своїх потреб. Художня діяльність – основа існування й розвитку суспільства, повсякчасна природна умова людського життя. Впливаючи на природу, людина змінює не лише її, а й саму себе, розвиває свої здібності, що підвищує продуктивну силу праці. Виробляючи матеріальні блага, люди вступають між собою в певні стосунки – виробничі відносини, які визначають соціальний характер праці.

Дати дитині щастя улюбленої праці – це означає допомогти їй знайти серед безлічі життєвих шляхів той, на якому найяскравіше розкриваються індивідуальні творчі сили і здібності її особистості. І суть виховання полягає в тому, щоб знайти, відкрити в кожній дитині ту золоту жилку, розквіт якої принесе їй радість творчості.

Декоративно-ужиткове мистецтво є важливим засобом естетичного виховання. Це виховання в особистості естетичного ставлення до трудової діяльності, до її умов, результатів, організації праці, до якості трудових дій. Емоційно забарвлене творче ставлення до праці – важлива риса розвинутої особистості. Розвиток естетичних аспектів художньої діяльності супроводжується відповідною емоційною реакцією. Вони можуть проявлятися у формі естетичної насолоди чи задоволення як самим процесом творчого пошуку, так і результатами цього процесу. Наявність естетичних аспектів у трудовій діяльності, в свою чергу активно сприяє досягненню більш високих показників як в безпосередніх результатах праці, так і у формуванні творчого ставлення до праці.

Протягом багатьох століть праця не була предметом спеціального естетичного дослідження. Проте працю можна вивчати в різних ракурсах естетичного аналізу, наприклад, починаючи з генезису естетичної свідомості і форм її прояву в праці.

Лише матеріалістичне розуміння історії дозволило оцінити роль декоративно-ужиткового мистецтва в становленні різних форм діяльності, які, на перший погляд, прямо протистоять їй і за метою і за результатами. Художня діяльність є, передусім, процес, який відбувається між природою і людиною, і у ході якого людина формує природу у відповідності зі своїми потребами. Цей процес створення форми опосередкований метою, до якої прагне людина. Форма створених нею предметів і процесів має суспільний зміст і суспільну цінність.

Естетика як загальна теорія, акумулюючи в собі ідеї естетики праці, знаходить опору в активному розвитку своєї практичної спрямованості, відкриває ряд нових напрямків, складовою яких також є дизайнерська проблематика, наприклад естетична організація середовища, побуту. Естетичне начало властиве самій природі декоративного мистецтва і є необхідним моментом її сутності. Завдяки декоративній діяльності розкривається здатність людини змінювати світ не лише утилітарно-практично, а і за законами краси. Ця здатність сприймається нами як естетична сутність праці, яка є проявом її творчої природи в процесі і результаті досягнення все більш повної відповідності, гармонії міри предметів та міри

людини. Це знаходить адекватне відображення в красі самого процесу праці як взаємодії фізичних та духовних сил особистості, в красі результатів декоративної діяльності, її спонукальних мотивів, завдань, ідеалів.

Розширення сфери прояву естетичного в праці за рахунок краси її результатів є надзвичайно важливим в плані практичної реалізації намагань суспільства будувати життя за законами добра та краси. Активність естетичного сприймання результатів праці, радість від їх досконалості і суспільної користі – все це закріплюється в структурі особистості як естетичне ставлення, яке, в свою чергу, спонукає особистість знову домагатися краси результатів трудової діяльності, а, відповідно, і удосконалювати свої творчі сили й здібності.

Стало очевидним, що школа ніколи не отримає сучасного вчителя з потужним творчим потенціалом без радикальних змін у педагогічній освіті, без нововведень у сфері підготовки педагогічних кадрів. З цих міркувань важливу роль у творчому розвитку вчителя відіграє естетичний потенціал декоративно-ужиткового мистецтва, якому, на жаль, у системі фахової освіти педагогічних кадрів не надається належної ролі. Майбутні вчителі недостатньо орієнтовані на розуміння естетичної цінності людської праці. Про це свідчать результати спеціального опитування студентів випускних курсів закладів педагогічної освіти Вінниччини. Більшість опитаних (58%) налаштовані передусім на утилітарно-прагматичну оцінку ролі праці в становленні особистості. Вони вважають працю “базисом нового досвіду”, “запорукою суспільного прогресу”, “необхідною умовою добробуту”, “засобом особистісного збагачення”. Цей безумовно тверезий погляд на суть і призначення людської праці заслуговує на увагу. Проте певне тяжіння до абсолютизації значення її матеріальних результатів дещо насторожує.

Так, лише 23% респондентів під час оцінки значення декоративно-ужиткового мистецтва у власному житті зважали на емоційно-духовні аспекти проблеми. Для цієї частини опитаних декоративно-ужиткове мистецтво є джерелом натхнення, радості, задоволення та інших позитивних емоцій. 8% опитаних студентів підкреслили, що декоративно-ужиткове мистецтво – це основа здорового способу життя і запорука цілковитої гармонії з навколишнім світом. І лише 11% респондентів схильні оцінювати власне морально-естетичний зміст людської праці, яку вважають перш за все “засобом творення добра і краси”.

Така відверта недооцінка майбутніми вчителями духовного призначення декоративно-ужиткового мистецтва не може не вплинути на рівень творчого ставлення до професійної діяльності. Виникає нагальна необхідність у врівноваженні ціннісного ставлення майбутніх педагогів до декоративної діяльності. Цьому сприятиме корекція їх уявлень про зв’язки в системі “праця – творчість – краса”.

Сьогодні немає сумнівів у тому, що декоративно-ужиткове мистецтво є важливим засобом естетичного виховання творчого розвитку людини. Естетика праці полягає у формуванні в особистості естетичного ставлення до трудової діяльності, до її умов, результатів, способів організації та якості трудових дій.

Емоційно забарвлене творче ставлення до декоративної діяльності – важлива риса вчителя. Розвиток естетичних аспектів трудової діяльності супроводжується відповідною емоційною реакцією. Вони можуть проявлятися у формі естетичної насолоди чи задоволення як самим процесом творчого пошуку, так і результатами цього процесу. Наявність естетичних аспектів у трудовій діяльності вчителя, в свою чергу, активно сприяє досягненню більш високих показників як в безпосередніх результатах праці, так і у формуванні творчого ставлення до педагогічної праці.

Творчість – обов’язкова умова педагогічного процесу, об’єктивна необхідність професійної діяльності вчителя. Педагогічна творчість – це складне явище, зумовлене єдністю соціально-педагогічних та психолого-фізіологічних передумов, яке передбачає наявність у вчителя цілого комплексу якостей і особистісних рис.

Першою з них, безперечно, є гнучкість розуму як протилежність зашкарублості, відсталості мислення, що несумісне з почуттям новизни. Друга риса творчого стилю – це

широта мислення, тобто здатність вирватися з вузького кола ідей, усвідомити скінченність тієї проблеми або кола проблем, якими займається вчений або художник. Наступною рисою творчого підходу є самостійність. Гнучкість і широта думки, цілеспрямованість у пошуку неминуче передбачають самостійну постановку проблеми, а тим більше її розв'язання.

Доцільним є дотримання і виконання вчителем завдань, що передбачають поступовий перехід від репродуктивної до репродуктивно-творчої і далі до творчої діяльності, що дає змогу забезпечити єдність інформаційного, почуттєво-емоційного, діяльнісного компонентів естетичної культури. Перший етап реалізації цієї системи – завдання, спрямовані на формування інтересів особистості. Другий етап – пошук інформації для розв'язання конкретного завдання. Третій етап – постановка проблемного завдання і його розв'язання. Четвертий етап – перенесення отриманих знань і вмінь у нову ситуацію.

За таких умов творчий педагог не буде лише ретранслювати навчальний матеріал, забезпечувати лише інформативну сторону педагогічного процесу, а буде формувати творчу особистість учня. Духовно-практична діяльність вчителя відрізняється від матеріально-виробничої тим, що в ній відкривається особлива діалектика суб'єктивно-об'єктивних відношень, у яких суб'єктивний момент виходить на перший план. Тому формуванню творчої особистості педагога має бути притаманним високе почуття громадянського обов'язку і відповідальності, упевненості у значущості обраної професії, яка заснована на педагогічному захопленні, творчому пошуку на шляху служіння загальній справі виховання дітей.

Викликає певне занепокоєння той факт, що сучасний вчитель слабко підготовлений до оцінки проявів художності у праці та, навпаки, праці в мистецтві. На жаль, до сьогодення дня вчителем не усвідомлене важливе методологічне питання освіти – навіщо в ній присутній у вигляді навчальних предметів той чи інший досвід людства, зокрема досвід мистецтва. Науковий, навіть скоріше абстрактно-математичний, логічний підхід до усіх предметів призвів до того, що навіть мистецькі предмети були побудовані лише з позиції точності. Оскільки у точності вони поступаються фундаментальним наукам, то вони були відкинуті на другий план. Адже в них все, навіть знання, є неточними – вони емоційні, а відповідно, суб'єктивні, особистісні. Творчий учитель має усвідомити, що у школі на рівних умовах мають бути як науки, так і мистецтво. Але серед них слід виділити ті предмети, що забезпечать на сьогодення розв'язання найбільш занедбаних проблем розвитку. А це саме ті предмети, що формують ставлення до світу у єдності почуття і думки, предмети, які є найбільш відкритими для розвитку творчої фантазії – предмети мистецтва.

Таким чином, праця і мистецтво нероздільно пов'язані між собою, вони є взаємодоповнювальними. Праця, що має на меті розвиток духовних сил, умінь і навичок, не є кінцевим результатом, а є засобом досягнення творчої мети. Коли праця стане потребою для людини, лише тоді вона буде духовною потребою. Мистецтво ж містить у собі великий потенціал, що дає змогу розвивати естетико-художні, творчі здібності особистості [2]. Сьогодення вимагає від вчителя саме художнього, а не формального підходу до праці.

Творчий вчитель повинен переслідувати одну з головних цілей – формувати в учнів художню культуру як невід'ємну частину культури духовної. Учнім потрібно дати зрозумілі уявлення про систему взаємодії мистецтва з життям людини і суспільства, а також сформувати у них здатність і готовність до особистої активної участі в цій взаємодії.

Педагог має чітко усвідомлювати, що художня культура – це система суспільного виробництва, зберігання, поширення та споживання особливого роду естетичних цінностей. Мистецтво відтворює реальний світ людського життя у всьому його багатстві і різноманітності, але обов'язково крізь призму естетичного ставлення до нього. Художня культура суспільства є головним та вирішальним засобом естетичного виховання – цілеспрямованого формування естетичної культури молодих поколінь. А без естетичного розвитку, звичайно, не можна уявити і початок творчого розвитку.

Висновки. Таким чином, розуміння естетичного потенціалу людської праці має гнучко вплестися у світогляд майбутнього вчителя і забезпечити з рештою належну аксіологічну

культуру виховного процесу. Без усвідомлення духовно-ціннісного значення праці педагогічна діяльність ніколи не набуде ознак творчої діяльності.

Література

1. Кучерюк Д.Ю. Эстетика труда: ценностные отношения, творчество, человек / Д.Ю. Кучерюк. – К.: Вища шк. Изд-во при Киев. ун-те, 1989. – 143с.
2. Неменский Б.М. Мудрость красоты: о проблемах эстетического воспитания. Кн. для учителя / Б.М. Немнский. – М.: Просвещение, 1981. – 213 с.
3. Сковорода Г. С. Вибрані твори : в 2-х т / Г. С. Сковорода. – К. : Дніпро, 1972. – Т.1. – 1972. – 278 с.
4. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти томах / В.О. Сухомлинський. – Т. 4. – К.: Рад. школа, 1976.
5. Ушинський К.Д. Праця в її психічному і виховному значенні / К.Д. Ушинський. – Вибр. твори у 2-х томах. – Т. 2. – К.: Рад. школа, 1983.

О.М. Тиндик,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»,
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
наук. керівник – канд. пед. наук, ст. викладач О.А.Шикирінська.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

Постановка проблеми. Природа – могутнє джерело пізнання, яке через спілкування розкриває людині свої таємниці й робить її більш чутливою до навколишнього світу. Людина – частина природи, потяг до всього живого закладений у ній від самого народження, та чи не найяскравіше виявляється в дитячому віці. Дошкільний вік – найважливіший етап у становленні екологічного світогляду людини, передбачає створення передумов гуманної взаємодії з природним довкіллям. Актуальність проблеми виховання у дітей дошкільного віку свідомого ставлення до природи та своєї поведінки в ній, розвитку особистої відповідальності за стан оточуючого довкілля, вміння прогнозувати особисту діяльність, аналізувати її наслідки для природи набуває вирішального значення.

Так, у Базовому компоненті дошкільної освіти України в освітній лінії «Дитина у природному довкіллі» передбачено сформованість у дітей старшого дошкільного віку знання про необхідність дотримання правил доцільного природокористування, чистоти природного довкілля, заощадливого використання природних багатств, використання води, електричної та теплової енергії в побуті; прикладає домірні зусилля зі збереження, догляду та захисту природного довкілля [1]. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначає правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь. Він передбачає раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини, що є невід'ємною умовою сталого економічного та соціального розвитку України. У статті 7 «Освіта і виховання в галузі охорони навколишнього природного середовища» даного документу йдеться про підвищення екологічної культури суспільства та обов'язкову освіту у галузі охорони навколишнього природного середовища, в тому числі у дошкільних дитячих закладах.

Головною умовою реалізації завдань екологічного виховання є створення еколого-розвивального предметного середовища, яке сприяє формуванню в дошкільнят екологічної вихованості, яка передбачає набуття уявлень про самоцінність та неповторність компонентів природи, прояв гуманних почуттів до живих істот, оволодіння початковими вміннями відчувати красу та милуватися нею, виражено поводитися в довкіллі, знати правила безпечної поведінки в природі.

Аналіз попередніх досліджень. Проблема екологічного виховання широко репрезентована у працях багатьох науковців, якими визначено теоретичні підходи до дослідження екологічної культури (Т.Ковальчук, І.Хайдурова), встановлено особливості екологічного виховання дітей дошкільного віку (С.Ніколаєва, Н.Рижова); з'ясовано психолого-